

Dini, Sosyolojik ve Psikolojik Açından Bediüzzaman Said Nursî'nin Hediye Almama İlkesi ve Karizmatik Liderlik

Dursun YILMAZ

Öğr. Gör. Dr.

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Tokat Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu,
Saç Bakımı ve Güzellik Hizmetleri Bölümü,
Saç Bakımı ve Güzellik Hizmetleri Anabilim Dalı
Tokat, TÜRKİYE
dursun.yilmaz@gop.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-6161-3482>
Web of Science ResearcherIDJZT-4806-2024

Araştırma Makalesi

Süreç

Geliş: 06/10/2024

Kabul: 18/12/2024

Yayın Tarihi: 31/12/2024

Yayın Sezonu: Aralık

İntihal

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Telif hakkı

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) kapsamında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Hukuki sorumluluk yazarlara aittir.

Atıf

Yılmaz, Dursun. "Dini, Sosyolojik ve Psikolojik Açından Bediüzzaman Said Nursî'nin Hediye Almama İlkesi ve Karizmatik Liderlik". Muhakemat Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi 4 (Aralık 2024), 66-84.

Öz

Bu çalışma, Bediüzzaman Said Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesini dini, sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla inceleyerek, bu tutumun karizmatik liderlik anlayışıyla bağlantısını analiz etmektedir. Hediyeleşme, Hz. Muhammed'in (sas) sünnetine dayalı olarak İslam toplumlarında toplumsal bağları güçlendiren bir gelenek olarak kabul edilmektedir. Ancak Nursî, şahsi hayatında hediye almayı reddederek bu geleneği bireysel bir uygulama olarak farklı bir şekilde yorumlamıştır. Bu tutum, onun manevi bağımsızlık ilkesini koruma, takipçileri arasında güven ve sadakati güçlendirme amacına hizmet etmiştir. Hediyeleşmenin oluşturabileceği karşılıklı yükümlülük hissinden kaçınan Nursî, zühd anlayışına dayalı bir manevi saflık ideali geliştirmiştir. Max Weber'in karizmatik liderlik teorisi bağlamında değerlendirildiğinde, bu yaklaşım, liderin maddi menfaatlardan bağımsızlığını göstererek manevi otoritesini güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Literatür taraması ve teorik çerçeveye dayalı olarak gerçekleştirilen bu çalışma, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesinin dini, sosyolojik ve psikolojik boyutlarını ele almakta; bu ilkenin İslamî değerlerle uyumu ve liderlik anlayışındaki etkilerini tartışmaktadır. Ayrıca, Nursî'nin bu yaklaşımının geçmişte ve günümüzde ahlaki liderlik modelleri açısından önemli bir referans olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, bu ilkenin bireysel ve toplumsal yansımalarına ışık tutulmuş ve gelecekteki araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bediüzzaman Said Nursî, Karizmatik liderlik, Hediye kabul etmeme, Zühd, Manevi bağımsızlık, Sosyal yükümlülük, Güven, İstiğna.

The Principle of Not Accepting Gifts by Bediuzzaman Said Nursî: A Religious, Sociological, and Psychological Perspective on Charismatic Leadership

Dursun YILMAZ

Dr. Lecturer

Tokat Gaziosmanpasa University
Tokat Health Services Vocational School,
Department of Hair Care and Beauty Services,
Department of Hair Care and Beauty Services
Tokat, TÜRKİYE

dursun.yilmaz@gop.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0001-6161-3482>

Web of Science ResearcherIDJZT-4806-2024

Research Article

History

Received: 06/10/2024

Accepted: 18/12/2024

Published: 31/12/2024

Pub Date Season: December

Plagiarism

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright

This work is licensed under Creative Commons AttributionNonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

Ethical Statement

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited. Legal liability belongs to the authors.

Citation

Yılmaz, Dursun. "Dini, Sosyolojik ve Psikolojik Açından Bediüzzaman Said Nursî'nin Hediye Almama İlkesi ve Karizmatik Liderlik". Muhakemat Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi 4 (Aralık 2024), 66-85.

Abstract

This study examines Bediüzzaman Said Nursî's principle of refusing gifts from religious, sociological, and psychological perspectives, exploring its connection to his understanding of charismatic leadership. Gift-giving, rooted in the Sunnah of Prophet Muhammad (pbuh), is widely regarded as a tradition that fosters social bonds in Islamic societies. However, Nursî refrained from accepting gifts in his personal life, offering a distinctive interpretation of this tradition as an individual practice. This approach sought to safeguard his spiritual independence while strengthening trust and loyalty among his followers. By avoiding the sense of reciprocal obligation that gift-giving could impose, Nursî embraced an ideal of spiritual purity grounded in asceticism (zuhd). Max Weber's theory of charismatic leadership provides a lens to understand how this stance underscores the leader's detachment from material interests, thereby enhancing his moral authority. Through a comprehensive literature review and theoretical analysis, this study explores the religious, sociological, and psychological dimensions of Nursî's principle, emphasizing its alignment with Islamic values and its impact on his leadership style. Furthermore, it demonstrates how this principle serves as a significant reference for ethical leadership models, both in historical and contemporary contexts. The study concludes by discussing the personal and social implications of this principle and proposing directions for future research.

Keywords: Bediuzzaman Said Nursî, Charismatic leadership, Not accepting gifts, Asceticism, Spiritual independence, Social obligation, Trust, Istighna.

Giriş

Bediüzzaman Said Nursî, 20. yüzyılın önde gelen İslami düşünürlerinden biri olarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecine tanıklık etmiş, bu dönemde dinî, toplumsal ve ahlaki meselelerde önemli bir rehberlik sunmuştur. Hayatı boyunca, ilmin izzetini muhafaza etmek ve liderlik anlayışında maddi menfaatlerden uzak bir duruş sergilemek amacıyla hediye kabul etmemiştir. Bu prensibini eserlerinde açıkça ifade etmiş ve takipçilerine örnek olacak şekilde uygulamıştır. *Emirdağ Lahikası*'nda, “hediyeleri kabul etmek ve minnet altına girip halkın sadaka ve ihsanlarını almaktan çekindiğimi, benimle arkadaşlık edenler bilirler”¹ şeklindeki ifadeleriyle bu ilkesini dile getirmiştir.

Bu çalışma, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesini manevi bağımsızlık kavramı üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Manevi bağımsızlık, bir liderin maddi çıkar ve dışsal baskılardan uzak kalarak, ahlaki ve ruhsal bir saflık içinde hareket etmesini ifade eder. Nursî'nin bu tavrı, karizmatik liderlik anlayışının bir yansıması olarak, maddi menfaatlerden arınmış bir ilişki modeli sunmaktadır. Bu ilke, toplumla manevi bağımlı güçlendirme ve takipçileriyle daha derin bir güven ilişkisi kurma çabası olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu bağlamda “manevi bağımsızlık” ile “sosyopolitik ve ekonomik bağımsızlık” arasındaki farkların açıklığa kavuşturulması önemlidir; zira Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, liderlikte maddi çıkar beklentisinden uzak durmayı temel alırken, dini hizmetlerde ahlaki bağımsızlığın korunmasına da vurgu yapmaktadır.

İslam dininde hediyeleşme, Hz. Muhammed'in (sas) “hediyeleşiniz ki, birbirinize muhabbet edesiniz”² hadisiyle teşvik edilmiş ve toplumsal bağların güçlendirilmesine yönelik önemli bir gelenek olarak kabul edilmiştir. Ancak Nursî'nin hediye kabul etmeme yaklaşımı, bu geleneği tamamen reddetmektense, liderlik ve bağımsızlık bağlamında bir ilke geliştirme çabasıdır. Hediyeler, insanlar arasında sevgi ve samimiyet oluşturma potansiyelinin yanı sıra, liderlik ilişkilerinde baskı ve minnet duygusu yaratma riskini de taşımaktadır. Bu nedenle, Nursî'nin tutumu, liderlerin toplumsal etkilerini maddi ilişkilerden bağımsız kılma ve manevi saflığı koruma arayışı olarak okunabilir.³

Nursî'nin bu ilkesinin tarihsel bağlamı da dikkate alınmalıdır. Osmanlı'nın son dönemleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci, dinî liderlerin toplumsal etkilerini yeniden tanımladığı bir dönemi işaret etmektedir. Batılılaşma hareketleriyle dinî değerlere mesafeli bir tutumun yaygınlaştığı bu dönemde, Nursî, İslamiyet'in inanç esaslarını koruma ve toplumu yeniden canlandırma çabası içinde olmuştur. Onun liderlik anlayışı, modern Türkiye'nin dönüşüm sürecinde, maddi ve manevi dünya arasında sıkışan bir toplumda alternatif bir model sunmaktadır.

Nursî'nin liderlik yaklaşımı üzerine yapılan akademik çalışmalar, onun İslamî değerleri modern bir dünyada yeniden yapılandırma çabalarını vurgulamaktadır. Örneğin, Şerif Mardin, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesinin, takipçileriyle daha derin bir manevi bağ kurmasını sağladığını belirtmiştir⁴. Nilüfer Göle ise, Nursî'nin liderliğini Mahatma Gandhi ile kıyaslayarak, her iki liderin de maddi beklentilerden uzak durarak topluma hizmet eden manevi önderler olduklarını vurgulamaktadır⁵. Zühd anlayışı da bu literatürde öne çıkan kavramlardan biridir. İmam Gazâlî ve İmam Mâverdî gibi klasik İslam âlimleri, liderlerin maddi menfaatlerden uzak durarak manevi bağımsızlıklarını korumalarının önemini vurgulamışlardır⁶.

Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, yalnızca kişisel bir tercih değil, aynı zamanda onun liderlik mo-

1 Bediüzzaman Said Nursî, *Emirdağ Lahikası 1*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), 264.

2 Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, no. 594; Tirmizî, *Birr*, no. 2130.

3 Pierre Bourdieu, *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, (İstanbul: Kesit Yayınları, 2006), 123-125.

4 Şerif Mardin, *Religion and Social Change in Modern Turkey: The Case of Bediüzzaman Said Nursî* (Albany: State University of New York Press, 1989), 122-123.

5 Yeni Asya. “Türkiye'nin Gandhi'si: Said Nursi,” Yeni Asya, 31 Mart 2011, https://www.yeniasya.com.tr/gundem/turkiye-nin-gandi-si-said-nursi_107724.

6 Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmü'd-Dîn*, çev. Ahmet Serdaroglu, 2. Cilt (İstanbul: Bedir Yayınları, 1998), 382-383.; Mâverdî, *El-Ahkâmü's-Sultâniyye*, çev. Ali Şafak (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1976), 45-47.

delinin temel unsurlarından biridir. Bu çalışma, Nursî'nin bu tutumunu dinî, sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla analiz ederek, modern liderlik teorileriyle olan ilişkisini tartışmayı amaçlamaktadır. Max Weber'in karizmatik liderlik teorisi⁷, Nursî'nin maddi beklentilerden uzak durarak manevi otoritesini nasıl güçlendirdiğini açıklamak için önemli bir çerçeve sunmaktadır. Ayrıca, bu ilkenin günümüz liderlik modelleri için taşıdığı etik ve manevi boyutlar da bu çalışma kapsamında değerlendirilecektir.

1. Metodoloji

Bu çalışma, Bediüzzaman Said Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesini dini, sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla ele alan nitel bir araştırmadır. Literatür taramasına dayalı olarak gerçekleştirilen bu incelemede, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesinin İslamî liderlik anlayışı ve modern karizmatik liderlik teorilerindeki yerini analiz etmek hedeflenmiştir. Çalışmanın temel literatürü, İslamî literatürdeki istiğna, zühd ve sadaka-hediye kavramları ile Max Weber'in karizmatik liderlik teorisi üzerine yoğunlaşmaktadır. Literatür taramasında, birincil ve ikincil kaynaklar arasındaki ilişki analiz edilerek Nursî'nin bu ilkesinin sosyolojik, manevi ve psikolojik boyutları değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ana veri kaynakları, Nursî'nin eserleri ile birlikte klasik İslam âlimlerinden İmam Gazâlî'nin *İhyâ-u Ulûmü 'd-Dîn* ve İmam Mâverdî'nin *el-Ahkâmü's-Sultâniyye* adlı eserleridir. Ayrıca, Marcel Mauss'un hediyeleşme teorisi ve Pierre Bourdieu'nun toplumsal sermaye kavramı gibi çağdaş sosyolojik çerçeveler ile Weber'in karizmatik liderlik teorisi de referans alınmıştır. Kaynak seçiminde, hediye kabul etmeme ilkesiyle doğrudan bağlantılı dini, sosyolojik ve psikolojik içeriklere sahip eserler tercih edilmiştir. Bunun yanı sıra, klasik İslamî metinler ile modern liderlik teorilerini karşılaştırmaya olanak tanıyan kaynaklara ağırlık verilmiştir.

Araştırmada nitel içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle, Nursî'nin eserlerinde hediye kabul etmeme ilkesiyle ilgili ifadeler sistematik olarak kodlanmış ve literatürdeki klasik ve modern yaklaşımlar ışığında analiz edilmiştir. Kodlama sürecinde, “manevi bağımsızlık,” “zühd” ve “toplumsal güven” gibi temalar belirlenmiş ve bu temalar etrafında sınıflandırmalar yapılmıştır. Kodlamalar sonucunda elde edilen veriler, maddi menfaatlerden kaçınma, manevi bağımsızlık ve toplumsal yükümlülük gibi ana temalar halinde yapılandırılmıştır.

Elde edilen bulgular, İslamî liderlik anlayışında Gazâlî ve Mâverdî'nin yaklaşımları ile Weber'in karizmatik liderlik teorisi üzerinden karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirilmiştir. Marcel Mauss'un hediyeleşme teorisi ve Bourdieu'nun toplumsal hiyerarşi kavramı da bu analiz sürecine dâhil edilerek, sosyolojik ve psikolojik boyutlar derinlemesine ele alınmıştır. Ayrıca, literatürdeki bulguların doğruluğunu ve geçerliliğini artırmak için çeşitli kaynaklar arasındaki ilişkiler karşılaştırılmış ve birden fazla bakış açısı bir araya getirilmiştir.

Bu yaklaşım, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesinin hem klasik İslamî liderlik anlayışıyla hem de modern liderlik teorileriyle ilişkisini kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır. Nitel içerik analizi, çalışmanın konusuna derinlik kazandırmış ve hediye kabul etmeme ilkesinin dini, sosyolojik ve psikolojik boyutlarını bir bütün olarak ele alma imkânı sunmuştur.

2. Bediüzzaman Said Nursî'nin Hediye Kabul Etmemesinin Dini Gerekçeleri:

2.1. İhlâsı Koruma Gayesi ve Dünyadan İstiğna Düsturu

7 Max Weber, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, (Berkeley: University of California Press, 1978), 241-243.

Bediüzzaman Said Nursî'nin hediye kabul etmeme prensibi, ihlası koruma gayesi ve dünyadan istiğna düsturuyula ilişkilidir. İhlas, kişinin ibadet ve amellerinde yalnızca Allah'ın rızasını gözetmesi anlamına⁸ gelirken, istiğna ise dünya nimetlerinden ve insanlara karşı maddi beklentilerden uzak durma tutumunu ifade eder⁹. Bu iki ilke, Nursî'nin hayatındaki zühd anlayışını şekillendiren temel unsurlar arasında yer alır¹⁰.

İslam'da hediyeleşme, insanlar arasında sevgi, bağlılık ve güveni artıran bir davranış olarak teşvik edilmiştir. Hz. Muhammed (sas), “hediyeleşiniz ki birbirinize muhabbet edesiniz”¹¹ buyurarak, hediyeleşmenin toplumsal bağları güçlendirmedeki önemini vurgulamıştır. Ancak, hediyeleşmenin bu olumlu etkisi, maddi menfaat ya da karşılıklı beklentilere dayanmaması durumunda korunabilir. İslam ahlakında önemli bir kavram olan istiğna ise, kişinin başkalarından bir şey istememesi ve ihtiyaçlarını insanlara hissettirmemesi anlamına gelir. Bu tutum, kişinin izzet-i nefsinin koruması ve yalnızca Allah'a yönelmesi açısından değerlidir. Dolayısıyla, hediyeleşme ancak karşılık beklenmeden ve samimi bir niyetle yapıldığında, ilişkilerin saflığını ve güven temelini pekiştirebilir; aksi durumda, maddi çıkarların ön plana çıkması ilişkilerin samimiyetini zedeleyebilir.

Nursî'nin hediye kabul etmeme kararı, özellikle manevi liderlik rolüyle uyumlu olarak, İslam'ın saf bir hizmet anlayışı ve dünyadan uzak durma (zühd) ilkesi bağlamında değerlendirilebilir. Bu yaklaşım, hem liderlik hem de ahlak ilkeleriyle bütünleşmiş derin dini temellere dayanmaktadır.

İslam'da hediyeleşme ile sadaka kavramları, dostluk ve samimiyetten doğan niyet farkıyla ayrılır. Hediye, kişisel bağları güçlendiren bir dostluk ifadesi olarak değerlendirilirken; sadaka, maddi yardım amacı taşır ve ihtiyaç sahiplerine yönelik olarak verilmesi öngörülür. Hz. Muhammed (sas) hediyeleri kabul etmesi ancak sadakayı reddetmesi, bu iki uygulamanın İslam'daki farklı değerlerle ilişkilendirildiğini ortaya koyar. Bu bağlamda “sadaka bize helal değildir; fakat hediye kabul ederiz”¹² hadisi, hediye ve sadaka arasındaki ayrımı vurgulayan temel referanslardan biridir. Bu ikilik, İslam'da liderlerin ve âlimlerin toplumla ilişkilerinde maddi bağımsızlıklarını koruma gerekliliğine işaret etmektedir.

Nursî, hayatı boyunca sadaka kabul etmemiş, hediyelere ise mesafeli yaklaşmıştır¹³. Ancak, sünneti yaşatma amacıyla nadiren de olsa bazı yakın talebelerinin ısrarlı ricalarını kıramamış bir iki talebesinden hediye kabul etmiştir. Hulusi Yahyagil ve Hafız Ali Ergin gibi talebelerinden gelen hediyeleri kabul etmesi¹⁴ bu istisnai duruma örnektir¹⁵. Nursî'nin bu yaklaşımı, manevi bağımsızlığını koruma arzusunu ve takipçileriyle kurduğu ilişkilere maddi bir beklenti karıştırmama anlayışını yansıtır.

İmam Gazâlî'nin İhyâ-u Ulûmü'd-Dîn adlı eserindeki görüşleri, âlimlerin maddi menfaatlerden uzak durmasının manevi saflıklarının koruyacağını savunur. Gazâlî'ye göre, bir liderin hediye kabul etmesi, kişisel çıkar ilişkilerini artırabileceği gibi, takipçilerinin o lidere duyduğu manevi güveni de zedeleyebilir.¹⁶ Bu

8 Süleyman Ateş, “İhlâs”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihlas> (٢٣, ١١, ٢٠٢٤).

9 Ali Kaya, “Kur'an'da İstiğnâ,” *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 3/2 (Temmuz 2017): 1-25.

10 Mustafa Yiğit, “Said Nursî'nin Zühd Hayatı ve Zühd Bakışı,” *Katre International Human Studies Journal*, sayı 12 (2021): 65-79.

11 Ebû Dâvûd, “Buyu”, 80.

12 Buhari, “Hibe,” 14; Müslim, “Zekât,” 161.

13 Muhammed Çelik, “Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsirinin Değeri,” *Katre International Human Studies Journal* 5 (2018): 126.

14 Bediüzzaman Said Nursî, *Mektubat*, (İstanbul: Envar Neşriyat, 1996), 13.

15 Necmeddin Şahiner, *Son Şahitler-I* adlı eserinde Yahyagil ile yaptığı bir söyleşide, 1930 yılı başlarında Barla'da yazılan 2'nci Mektup'ta yer alan bir hediye gönderildiğini belirtir. Yahyagil, bu hediye içeriğini kimseye açıklamadığını ifade ederek şöyle der: “Gönderdiğim hediye ne olduğunu şimdiye kadar hiçbir kimseye söylemedim ve söylemem.” Üstad Hazretleri, bu hediyeyi kabul etmiş ve durumu açıklamamıştır. Ancak, 2'nci Mektup'un yazılmasına vesile olan bu hediye ne olduğu, Yahyagil'in hayatını yazan İhsan Atasoy tarafından ortaya konur. Atasoy, Said Nursî'nin Yahyagil'e gönderdiği mektupta şunları aktarmaktadır: “*Hem demişsin ki: ‘Senin şalvarınla mübadele ediyorum. Benim namıma kime isterseniz veriniz. Ey kardeşim, kabul ettim. Elli yamalı bendeki senin şalvarını, yine kendime verdim. Çünkü elli yamalı şalvarı beğenecek, kendimden başka kimseyi bulamadım.*” Böylece, Nursî'nin istisna olarak kabul ettiği Yahyagil'in hediyesinin bir şalvar olduğu anlaşılmıştır.

16 Gazâlî, *İhyâ-u Ulûmü'd-Dîn*, çev. Ahmet Serdaroglu, 2. Cilt (İstanbul: Bedir Yayınları, 1998), 382-383.

ilkesel yaklaşımı desteklemek için Gazâlî, hediye kabul etmeyen ve geçimini kendi arazisinden sağlayan Ebu'l-Feth Nasr İbn el-Makdisî ile tanışmayı ve ondan ders almayı istemiştir.¹⁷ Kendisi de geçimini yazdığı eserlerin telif gelirleriyle sağlamış ve kimseden maddi bir destek kabul etmemiştir. Bu tutum, onun manevi bağımsızlığını koruma çabasının bir yansımasıdır. Gazâlî'nin vefatı sonrasında geride birkaç kız çocuğu ve manevi mirası kalmıştır¹⁸; bu durum, liderlik ve mütevazılık anlayışını örneklemektedir.

Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, Gazâlî'nin bu düşüncesiyle büyük ölçüde örtüşmektedir. Nursî, bu tavrını şu ifadelerle dile getirmiştir: “Küçüklüğümden beri halkların malını kabul etmemek -velev zekât dahi olsa- hem maaşı kabul etmemek -yalnız bir-iki sene Dârü'l-Hikmet-il İslâmiye'de dostlarımla icbarıyla (zorlamasıyla) kabul etmeye mecbur oldum ve o parayı da manen millete iade ettim.”¹⁹ Osmanlı döneminin önemli dini kurumlarından biri olan Dârü'l-Hikmet-il İslâmiye'de²⁰ görev yaptığı süreçte, aldığı maaşın büyük bir kısmını yazdığı eserlerin basımına tahsis etmiştir.²¹ Daha sonra ise *Risale-i Nur* eserlerinin telif gelirleriyle geçimini sağlamış ve bu ilkeli duruşunu yaşamı boyunca korumuştur. Nursî'nin bu tavrı, liderliğin maddi bağımlılıktan arındırılması gerektiğini savunan Gazâlî'nin yaklaşımının bir yansımasıdır.

Nursî'nin hediye kabul etmeme tavrı, modern liderlik anlayışında da önemli bir yere sahiptir. Gazâlî'nin liderliğin manevi saflığını koruma çabası, Nursî'nin Cumhuriyet döneminde takipçilerine verdiği örneklerle somutlaşmıştır. Gazâlî'nin maddi bağımsızlık ilkesi, Nursî tarafından modern bir bağlama taşınarak, yalnızca bireysel bir tutum değil, aynı zamanda bir liderlik stratejisi olarak uygulanmıştır. Bu bağlamda, Nursî'nin tavrı, liderliğin maddi çıkar ilişkilerinden uzak durarak, manevi güven ve bağlılık inşa etmesi gerektiği fikrini destekler. Böylece, Gazâlî'nin dini ve ahlaki liderlik anlayışı, Nursî'nin modern yorumunda hem manevi hem de sosyolojik bir dayanak bulur.

Gazâlî'nin liderlerin maddi bağımsızlıklarına ilişkin vurgusu, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesinin dini dayanaklarını anlamak için önemli bir temel sunmaktadır. Nursî'nin bu tavrı, aynı zamanda Mâverdi'nin liderlik anlayışıyla da örtüşmektedir. Mâverdi, el-*Ahkâmü's-Sultâniyye* adlı eserinde, liderlerin toplumsal sorumluluklarını yerine getirirken maddi menfaatlerden kaçınmasını tavsiye eder. Ona göre, bir liderin toplum nezdindeki bağımsız otoritesini koruyabilmesi, hediyelerden ve maddi beklentilerden uzak durmasına bağlıdır. Bu, Nursî'nin “millet malını kabul etmeme”²² yönündeki ısrarlı tavrıyla birebir örtüşmektedir.

Mâverdi, liderlerin hediye kabul etmesine karşı olan bu duruşunu, Hz. Muhammed'in (sas) “yöneticilere hediye vermek ihanettir”²³ hadisine dayandırır. Ona göre, yöneticilerin hediye kabul etmesi, sadece maddi bir çıkar ilişkisi yaratmakla kalmaz, aynı zamanda manevi bağımsızlıklarını da tehlikeye atar. Bu görüş, Nursî'nin “hediye kabul etmemek” ile toplumsal güveni güçlendirme ve liderliğin manevi saflığını koruma anlayışını pekiştirir.

Mâverdi'nin “hediyelerin rüşvet olarak değerlendirilebileceği” yönündeki uyarısı, özellikle liderlik pozisyonundaki kişilerin kişisel çıkar ilişkilerinden tamamen uzak durması gerektiğini vurgular.²⁴ Bu, Nursî'nin yaşamında gözlenen ve eserlerinde sıkça ifade edilen “millet malına el uzatmama” ilkesine güçlü bir dini zemin sunar. Nursî, Osmanlı döneminde aldığı maaşın büyük bir kısmını dini eserlerin basımı için

17 Frank Griffel, *Gazâlî'nin Felsefi Kelâmı*, çev. İbrahim Halil Üçer ve Muhammed Fatih Kılıç, 2. bs. (İstanbul: Klasik Yayınları, 2015), 83-84.; Şenay Acar, “İmam Gazâlî'nin İhyâ-u Ulûmi'd-Din Adlı Eserinde Din ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Araştırma” (Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2022), 46.

18 Gazâlî, *Ey Oğul (Eyyühe'l-Veled)*, çev. Hamidullah Ünal. (İstanbul: Ravza Yayınları, 2018).

19 Nursî, *Mektubat*, 66.

20 Sadık Albayrak, “Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, erişim 10 Kasım 2024, <https://islamansiklopedisi.org.tr/darul-hikmetil-islamiyye>.

21 “Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye,” *Vikipedi*, Son değişiklik: 1 Kasım 2023, erişim 10 Kasım 2024, <https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A2r%C3%BC%27l-Hikmeti%27l-%C4%B0sl%C3%A2miyye>.

22 Bediüzzaman Said Nursî, *Tarihçe-i Hayat*. (İstanbul: Envar Neşriyat, ۱۳۱۰), (۱۹۹۶).

23 İbn Ebî Şeybe, el-Musannaf, h. no: 21958, IV, 444; Tirmizî, es-Sünen, h. no: 1335, III, 621.

24 Abdullah Çolak, “Mâverdi ve el-Ahkâmü's-Sultaniyyesi,” *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 1 (2016), 195.

tahsis etmesi ve sonraki dönemde *Risale-i Nur*'un telif gelirleriyle geçimini sağlamasıyla, bu ilkeyi yalnızca teorik bir düşünce olarak bırakmamış, pratiğe de geçirmiştir.

Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, Mâverdi'nin bu görüşleriyle de doğrudan örtüşmektedir. Nursî, maddi çıkar ilişkileri yerine, İslamî değerlere odaklanarak liderliğini manevi saflık ve bağımsızlık temelinde kurmuştur. Bu ilkesi, takipçileriyle arasında samimi bir manevi bağ kurarak liderliğinin gücünü artırmıştır. Nursî'nin “ben ekmeksiz yaşarım, hürriyetsiz yaşayamam”²⁵ sözü, maddi beklentilere dayanan bir bağımlılığı kabul etmeyişi ve manevi özgürlüğe olan bağlılığını net bir şekilde ortaya koymaktadır.

İslam tarihinde, devlet görevlilerinin hediye kabul etmesi genellikle rüşvet olarak değerlendirilmiş ve bu konuda ciddi bir hassasiyet gösterilmiştir. Saffet Köse'nin İslam Hukukuna Göre Rüşvet Suçu ve Cezası adlı çalışmasında ele aldığı üzere, Serahsî'nin “hediye kapıdan girince görev bilinci pencereden çıkar”²⁶ sözü, İslam hukukunun hediyeleşme konusundaki yaklaşımını özetlemektedir. Bu ilke, yöneticilerin maddi menfaatlerden uzak durmasının, görev bilinci ve toplumsal güven için bir zorunluluk olduğunu ortaya koyar.

Nursî'nin, maddi zorluklar çekmesine rağmen resmi görev kabul etmeyişi ve manevi bağımsızlığı zedeleyeceği düşüncesiyle hediye almaktan kaçınması, bu anlayışın modern bir yorumunu temsil eder. Onun bu tavrı, İslamî literatürde köklü bir karşılığa sahip olan “liderlikte maddi bağımsızlık” ilkesini çağdaş bir bağlama taşır. Bu bağlamda, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesinin, yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda İslam'ın ahlaki ve hukuki değerleriyle örtüşen bir liderlik stratejisi olduğu söylenebilir.

Çağdaş İslam âlimlerinden biri olan Yusuf el-Karadavi, *The Licit and Illicit in Islam* adlı eserinde hediyelenin önemine değinir. Karadavi, İslam'daki helal ve haram kavramlarını ele alırken, hediyelenmeyi teşvik edilen bir davranış olarak tanımlar; çünkü bu uygulama insanlar arasında sevgi ve dostluğu artırır. Hz. Muhammed'in (sas) “hediyelen ki, birbirinize sevgi besleyesiniz” hadisine atıfta bulunarak, hediyelenin toplumsal ilişkilerdeki önemini vurgular. Ancak Karadavi, hediyelenmenin belirli ahlaki sınırlar çerçevesinde gerçekleşmesi gerektiğini ifade eder; zira hediyelenme, rüşvet veya çıkar sağlama aracı hâline geldiğinde bu eylemin manevi anlamı bozulur. Karadavi'ye göre, hediye verme, karşılık beklenmeksizin, samimi ve dürüst niyetle yapılmalıdır.²⁷

Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, Karadavi'nin bu uyarılarıyla önemli ölçüde örtüşmektedir. Nursî, “İşte şu zamanın insanları hırs ve tama yüzünden küçük bir hediyesini pek pahalı satıyorlar. Benim gibi günahkâr bir biçareyi, sâlih veya veli tasavvur ederek, sonra bir ekmek veriyorlar”²⁸ diyerek, hediyelenmenin manevi değerinin bozulabileceği durumlara karşı duyduğu hassasiyeti dile getirmiştir. Karadavi'nin “hediyelenmenin ahlaki sınırları” konusundaki uyarılarına benzer şekilde, Nursî de takipçileriyle ilişkisini çıkar beklentilerinden tamamen arınmış bir zemine oturtmayı tercih etmiştir. Bu tavır, onun liderliğinin ahlaki ve manevi bağımsızlık ilkesiyle uyumlu bir duruş sergilediğini göstermektedir.

Bu anlayışını hayatının her alanında benimseyen Nursî, kendisine yapılan çeşitli maddi ve manevi teklifleri de reddetmiştir. Milletvekilliği, Doğu Anadolu'da vaizlik görevi ve boğaza nazır bir yalı gibi teklifler karşısında bu teklifleri kabul etmemesi, onun liderlik anlayışında manevi bağımsızlığı ve çıkar ilişkilerinden arınmayı temel aldığını göstermektedir.²⁹ 21 Mart 1960 tarihinde vefat ettiğinde, TC Urfa Tereke Hâkimliği tarafından ilan edilen mal varlığı, gömlek, pabuç, şalvar, çarşaf, mendil, bardak ve çaydanlık gibi

25 Nursî, *Emirdağ Lahikası 1*, 19.

26 Saffet Köse, “İslam Hukukuna Göre Rüşvet Suçu ve Cezası,” *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 11 (2008), 139-160.

27 Yusuf, el Karadavi. *The Lawful and the Prohibited in Islam*. Çev. Kamal El-Helbawy, M. Moinuddin Siddiqui, Syed Shukry. Indianapolis: American Trust Publications, 1994.

28 Nursî, *Mektubat*, 14.

29 Nursî, *Tarihçe-i Hayat*. 47,48.

basit, günlük kullanılan bir sepet eşya ile sınırlıydı.³⁰ Bu durum, onun İslam âlimi olarak “ilmin izzetini koruma” anlayışını yaşamı boyunca sürdürdüğünün açık bir göstergesidir. Siyasete girmemesi ve zenginlerden, siyasetçilerden uzak durması da, liderliğinin temelini yerleştirdiği ahlaki ilkelerle tutarlıdır.

Ali Bardakoğlu, hukuki ve dini hükümlerin hediyeleşme üzerindeki etkisine dikkat çekerek, bazı durumlarda hediyelerin rüşvet hükmü taşıyabileceğini belirtir. Bu bağlamda, İslam hukukunda hediye kabul edilip edilmemesi, taraflar arasındaki ilişki, hediye mahiyeti ve tarafların niyetine göre değerlendirilmelidir. Fakihlerin çoğu, şeklen rüşvet niteliği taşıyan ya da çıkar sağlama amacı güden hediyeleri caiz görmezken, dostluk ve sevgi bağlarını güçlendiren hediyeleri meşru kabul ederler. Dolayısıyla, hediyeleşmenin rüşvetten, maddi veya manevi bir beklentiden ayrılmasında niyet ve bağlam kilit öneme sahiptir.³¹

Nursî'nin hediye kabul etmeme tavrı, Bardakoğlu'nun bu tespitleriyle örtüşmektedir. Nursî, hediye taraflar arasında çıkar beklentisine dayalı bir ilişki oluşturabileceği durumlara karşı duyarlı davranmış, bu nedenle hediyeleşme konusundaki tutumunu net bir şekilde ortaya koymuştur. Bardakoğlu'nun belirttiği gibi, hediyeleşmede niyetin ve bağlamın önemli olması, Nursî'nin takipçileriyle ilişkilerini tamamen manevi bir zemine oturtma çabasını destekleyen bir ilke olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda, Nursî'nin ahlaki duruşu, İslam hukukunun hediyeleşme ve rüşvet kavramlarına ilişkin hassasiyetleriyle uyum içerisindedir.

Nursî, hayatı boyunca zekât, sadaka, fitre ve hediye gibi yardımları kabul etmemiştir. Ancak, İslam'da hediyeleşmenin yerine ve önemine işaret eden hadisleri ve İslam bilginlerinin bu konudaki görüşlerini tezkip etmemek adına, çok nadir olarak Hulusi Yahyagil ve Hafız Ali Ergin gibi özel talebelerinden gelen hediyeleri kabul etmiştir. Nursî, *Mektubat* adlı eserinde talebesi Yahyagil'e gönderdiği mektupta bu tavrını şöyle açıklar:

“Bana bir hediye gönderdin; gayet ehemmiyetli bir kaidemi bozmak istersin. Ben demiyorum ki: ‘Kardeşim ve biraderzadem olan Abdülmecid ve Abdurrahman’dan kabul etmediğim gibi senden de kabul etmem.’ Çünkü sen onlardan daha ileri ve ruhuma daha yakın olduğundan, herkesin hediyesi reddedilse, seninki bir defaya mahsus olmak üzere reddedilmez.”³²

Bu yaklaşımı, Nursî'nin hayatını maddi bağımsızlık ve manevi saflık ilkeleri üzerine inşa ettiğini gösterir. Onun, yalnızca çok özel durumlarda ve istisnai olarak hediye kabul etmesi, ilmin izzetini koruma arzusunun yansımasıdır. Nursî, böylece takipçileriyle olan ilişkilerinde maddi çıkar beklentilerini ortadan kaldırarak, liderliğini manevi değerlerle güçlendirmiştir.

İslam tarihinde, dünya nimetlerine olan bağlılığı azaltma ve zühd yaşamını benimseme, birçok lider ve âlim için temel bir ahlaki ilke olmuştur. Kur'an-ı Kerim, dünya hayatının geçici olduğuna vurgu yaparak insanları ahiret hayatına yönelmeye teşvik eder: “Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Ahiret yurdu ise, Allah’tan korkanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?”³³ Zühd, insanın dünya nimetlerinden uzaklaşarak Allah’a yönelmesini sağlayan bir yaklaşımdır ve bu anlayış, Nursî'nin hediye kabul etmeme tavrının da merkezindedir. Nursî,

“Çünkü dünyaya tenezzül etmez, tama’ ve zillete düşmez, hakikat mukabilinde dünya malını almaz, tasannua mecbur olmaz; bir üstadın alınan ders-i hakikat elmas kıymetindedir. Ancak sadaka almaya mecbur olmuş, ehl-i servete tasannua muztar kalmış, tama’ zilletiyle izzet-i ilmini feda etmiş, sadaka verenlere hoş görünmek için riyakârlığa temayül etmiş, âhiret meyvelerini dünyada yemeğe cevaz göstermiş bir üstadın alınan aynı ders-i hakikat, elmas derecesinden şişe derecesine iner.”³⁴

diyerek, dünya malına olan ilgisini en aza indirerek, manevi bir lider olarak saf bir rehberlik sunma amacını benimsemiştir. Bu tavır, onun sadece maddi dünyaya olan ilgisini sınırlamakla kalmaz, aynı zamanda

30 “Said Nursî,” *Vikipedi*, son değişiklik: 25 Mart 2023, erişim 17 Ekim 2024, https://tr.wikipedia.org/wiki/Said_Nurs%C3%AE.

31 Ali Bardakoğlu, “Hediye”, TDV İslâm Ansiklopedisi, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hediye> (17.10.2024).

32 Nursî, *Mektubat*, 13.

33 *Kur'an-ı Kerim Meali*, çev. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2011), el-En'âm Sûresi 6/32. Nursî, *Barla Lahikası*, 123.

34 Nursî, *Barla Lahikası*, 123.

takipçilerine de ahlaki ve manevi bağımsızlıklarını koruma mesajı verir.

Nursî'nin bu zühd anlayışı, Hz. Muhammed'in (sas) hayatında da görülen bir ilkedir. Peygamber, dünya hayatının geçiciliğine dikkat çekerek, "bu dünya malına karşı çok tamahkâr olmayın, yoksa kalpleriniz katılaşıır"³⁵ buyurmuş ve maddi bağılıkların manevi saflığa zarar verebileceğini vurgulamıştır. Nursî'nin hediye kabul etmeme kararı, Hz. Muhammed'in (sas) bu öğüdüne sıkı sıkıya bağlı olarak şekillenmiştir. Dünya malına bağımlılık yerine, yalnızca Allah'a bağlı kalarak topluma manevi bir örnek olmayı amaçlayan Nursî, bu tavrıyla zühd anlayışını modern bir liderlik yaklaşımı olarak yeniden yorumlamıştır.

Nursî'nin hayatı boyunca Hz. Muhammed'in (sas) sünnetine sıkı sıkıya bağlı kalması, hediye kabul etmeme prensibinde de kendini göstermiştir. Peygamber, hediyeleri kabul etmiş ancak bu hediyeleri minnet ilişkisi kurmadan değerlendirmiştir. Hz. Aişe (ra) şöyle der: "Allah Resulü (sas), asla kendisine verilen bir hediyeyi geri çevirmezdi."³⁶ Bu tutum, hediyelerin manevi ve sosyal yönüne dikkat çekerken, onların minnet ve bağımlılık doğuracak şekilde alınmaması gerektiğini gösterir. Nursî ise, Peygamberin bu sünnetinden ilham alarak, içinde bulunduğu dönemin şartlarına uygun bir tavır geliştirmiştir. Dünya malına tamahkâr olmanın ve maddi hediyelerin bağımlılık yaratabileceği bir dönemde, hediye kabul etmeme kararını, manevi saflığı korumanın yanı sıra, İslamî liderlikte bağımsızlığı temsil eden bir ilke olarak benimsemiştir.

Nursî'nin bu seçimi, onun manevi lider olarak güvenilirliğini artırmış ve takipçileri tarafından kendisine duyulan saygıyı pekiştirmiştir. Maddi bir beklentisi olmadığını açıkça gösteren bu tavır, onun dünya nimetlerinden uzak durma (zühd) anlayışını yansıtarak liderliğini güçlendirmiştir. Bu bağımsız duruş, sadece manevi saflığını koruma çabası değil, aynı zamanda topluma manevi değerlerin önceliğini hatırlatan bir liderlik örneği olarak değerlendirilmelidir. Nursî'nin, dünya malına tamah etmemesi, takipçileriyle kurduğu manevi bağın gücünü artırmış ve liderlik anlayışını İslamî değerlerle daha da uyumlu hale getirmiştir.

Nursî'nin liderlik anlayışı, İslamî değerlerle uyum içinde şekillenmiş ve peygamberlerin liderlik anlayışını kendisine örnek almıştır. Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin toplumsal hizmetlerini herhangi bir maddi çıkar beklentisi taşımaksızın yürüttüklerine sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Bu yaklaşım, Nursî'nin hizmet anlayışında da belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Peygamberlerin liderlik ilkelerini özetleyen şu ayetler bu anlayışı açıkça ortaya koymaktadır:

"Eğer yüz çevirirseniz, zaten ben sizden bir ücret istemedim. Benim ücretim ancak Allah'a aittir. Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Sizden herhangi bir ücret istemişsem, o sizin olsun. Benim ücretim ancak Allah'a aittir. O, her şeye hakkıyla şahittir. Bu tebliğe karşı sizden bir ücret istemiyorum. O (Kur'an), bütün âlemler için ancak bir uyarıdır. Ben buna karşılık sizden dileyen kimsenin, Rabbine giden yolu tutmasından başka herhangi bir ücret istemiyorum. Buna karşı ben sizden herhangi bir mal da istemiyorum. Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir. Hâlbuki sen buna karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun."³⁷

Nursî, peygamberlerin bu liderlik anlayışını bir rehber olarak benimsemiş ve toplumsal sorumluluklarını, maddi beklentilerden tamamen uzak bir biçimde, yalnızca Allah rızasına yönelik bir hizmet bilinciyle yerine getirmiştir. Bu ayetler, peygamberlerin liderlik anlayışını açıklarken, Nursî'nin bu anlayıştan nasıl ilham aldığını ve kendi liderlik pratiğinde bu ilkeleri nasıl hayata geçirdiğini de gözler önüne sermektedir.

Nursî'nin hediye kabul etmeme prensibi, bu peygamberî duruşun modern bir yorumu olarak değerlendirilebilir. O, takipçileriyle olan ilişkisini maddi beklentilerden arındırarak, liderliğini yalnızca manevi değerlere dayalı bir model üzerine inşa etmiştir. Bu tutum, Nursî'nin hem bağımsızlığını korumasını hem de takipçileri nezdinde güvenilirliğini pekiştirmesini sağlamıştır.

Nursî'nin hediyeleri reddetme prensibi, İslam'ın toplumsal ve bireysel ahlak kurallarıyla uyumlu bir yaklaşımı yansıtır. Bu tutum, hem manevi bağımsızlığı koruma hem de liderlikte dürüstlük ve güvenilirliği pekiştirme amacını taşır. Zühd anlayışıyla şekillenen bu duruş, onun toplumsal bağımsızlığını sürdürme-

35 Tirmizî, "Zühd," 29.

36 Buhari, "Hibe," 12.

37 Yunus 10/72, eş-Şuarâ 26/109, Sebe' 34/47, el-En'âm 6/90, el-Furkân 25/57, Hûd 11/29, Yûsuf 12/104.

sine ve düşüncelerinin geniş kitlelerce benimsenmesine olanak sağlamıştır. Maddi beklentilerden uzak bir liderlik, Nursî'nin takipçileriyle arasındaki bağı güçlendirmiş ve onu, İslam ahlakını temsil eden modern bir liderlik modeli haline getirmiştir.

2.2. Bediüzzaman'ın Hediye Almaktan Kaçınma Sebepleri

Bediüzzaman Said Nursî'nin hediye almaktan kaçınma kararı, sosyal ilişkilerdeki menfaat beklentilerini engellemeyi ve samimi bir bağ kurmayı amaçlayan bir tutumdur. Nursî bu tutumun gerekçelerini *Münazarat* adlı kitabında ve *Mektubat* adlı eserinde yer alan İkinci Mektup'ta detaylı şekilde izah etmiştir. Nursî, hediye kabul etmenin sosyal borçluluk ve beklentiler doğurabileceğini bilerek, manevi bağımsızlığını ve ihlasını koruma adına bu davranışı tercih etmiştir. Bu yaklaşımını *Barla Lahikası*'nda şu şekilde ifade etmiştir:

“Fakat çok rica ederim ki, gücenmeyiniz, hediyeyi kabul edemedim. Adem-i kabulün esbabı çoktur. En mühim bir sebep, benim kardeşlerim ve talebelerimle olan münasebetin samimiyetini ve ihlâsı zedelemektir. Hem iktisat, bereket ve kanaat sayesinde, şiddetli ihtiyacım olmadığı halde, dünya malına el uzatmak elimde değil, ihtiyarım haricindedir...”³⁸

Bu ifadeyle, Nursî, samimiyet ve ihlâsın korunması adına hediyeyi kabul etmemenin önemli bir gerekçe olduğunu vurgular. Onun için, hediyelerin sadece maddi değil, manevi bir yük oluşturma potansiyeli taşır.

Nursî, zaman zaman kendi menfaatinden vazgeçerek başkalarına örnek olma çabasıyla, hediyeleri reddetmiş ve maddi çıkarlar karşısında manevi değerleri ön planda tutmuştur. “Mühim bir tüccar dostum otuz kuruşluk bir çay getirdi, kabul etmedim. ‘İstanbul’dan senin için getirdim, beni kırma’ dedi. Kabul ettim. Fakat iki kat fiyatını verdim.”³⁹ Nursî, bu davranışıyla, menfaatini terk etmenin, manevi değerlere olan bağlılığını güçlendiren bir erdem olduğunu ifade etmektedir.

Nursî'nin bu tutumu sadece teorik bir yaklaşım değil, aynı zamanda günlük yaşamındaki pratiğe yansıyan bir ilkedir. Zorlu koşullar altında, kendisini ziyarete gelen talebeleri ve takipçileri, ona çeşitli hediyeler getirmiştir. Ancak, Nursî, sıklıkla bu hediyeleri ya tamamen reddetmiş ya da hediye bedelinden fazlasını ödeyerek karşılıksız almamayı tercih etmiştir. Bu davranış, manevi bağımsızlık ve ihlas ilkesine sıkı sıkıya bağlı olduğunu gösterir.

Nursî'nin bu tutumunun önemli örneklerinden biri, *Barla Lahikası*'nda yer alan, ilk talebelerinden Nuh Bey (Polatoğlu) ile olan muhaberesinde açıkça görülmektedir.⁴⁰ Bu hatıra,⁴¹ Nursî'nin hediyelere karşı tutumunu anlamada önemli bir örnek teşkil eder.⁴²

Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, bireysel bir tercih olmanın ötesinde, onun manevi bağımsızlık arayışını yansıtan önemli bir duruşu temsil etmektedir. “İnsan iyilik ve ihsanın kölesidir”⁴³ ifadesi, klasik

38 Nursî, *Barla Lahikası*, 122-123, 254-257.

39 a.g.e., 123.

40 Abdullah Yıldız, “Bediüzzaman Said Nursî'nin Din Hizmetlerindeki İhlâsı,” *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32/32 (2014): 7-25.

41 Nuh Polatoğlu, Nursî'ye hac dönüşünde hurma ve Zemzem göndermiştir. Ancak Nursî, bu hediyeyi kabul etmemiş, paketi açtırmamış ve hediyeyi Eğirdir'de bekletmiştir. Polatoğlu'na bir mektup yazarak hediyeleri neden kabul edemeyeceğini açıklamıştır. Aynı dönemde, Nursî Barla'dan Van'a, Nuh Polatoğlu adına bir takım Risale-i Nur Külliyyatı göndermiştir. Polatoğlu'nun kendisine hediye gönderdiğini bilmeden yapılan bu gönderimin ardından Polatoğlu'ndan ikinci bir mektup gelmiştir. Bu mektup üzerine, Nursî hediyeyi bir ay sonra kabul etmiştir. Nursî, hediye maddi değerinin gönderilen Külliyyat'ın maddi değerinden daha düşük olduğunu belirtmiş, ancak hediye hacdan, Medine'den gelmesi sebebiyle manevi bir değeri bulunduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, hediyeleşmenin karşılıksız olmadığını ifade ederek bu hediyeyi kabul etmiştir (Bkz. Ömer Özcan, *Ağabeyler Anlatıyor-IV*).

42 Bkz. Ömer Özcan, *Ağabeyler Anlatıyor-IV*, (İstanbul: Nesil, 2010), 216-232.

43 Nursî, *Lemalar*, 58.

İslamî literatürde hadis olarak rivayet edilmiştir.⁴⁴ Bu ifade, genellikle iyilik karşılığında iyilik yapılması gerektiği anlamında yorumlanırken, Nursî bu rivayeti farklı bir bağlama yerleştirmiş ve iyiliğe duyulan minnetin insanı başkalarına bağımlı kılabileceği şeklinde değerlendirmiştir. Ona göre, gerçek ihsan sahibi yalnızca Allah'tır ve insan, yalnızca Allah'a bağlı olmalıdır.⁴⁵

Nursî'nin hediye kabul etmeme tutumu, bu anlayışın bir yansımasıdır. Gerçek ihsanın sadece Allah'tan geldiği anlayışı, Nursî'nin manevi bağımsızlık arayışını simgeler. Bu tavır, sadece maddi beklentilerden uzak durmayı değil, aynı zamanda insanın manevi ve ahlaki bağımsızlığını koruma çabasını da ifade eder. İslamî bağlamda bu yaklaşım, zühd anlayışı ile doğrudan ilişkilidir. Zühd, insanın dünya nimetlerinden uzaklaşp sadece Allah'a yönelmesini ifade eden bir yaşam biçimidir ve bu yaşam biçimi Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesini pekiştiren önemli bir kaynaktır.

Hz. Muhammed (sas), hediyelenin toplumsal bağları güçlendirdiğini belirtmiş, ancak sadaka kabul etmemiştir.⁴⁶ Nursî de bu sünneti takip ederek sadaka kabul etmemiş, hediyelenmeyi de toplumsal baskılardan arındırılmış bir ilişki olarak ele almıştır. Bu tercih, onun hem ahlaki saflığını hem de manevi bağımsızlığını koruyarak, topluma sunduğu hizmeti maddi çıkar ilişkilerinden uzak bir zeminde sürdürmesine olanak tanımıştır. Sonuç olarak, Nursî'nin bu duruşu, İslamî değerlere sıkı sıkıya bağlı bağımsız bir liderlik modelinin en belirgin örneklerinden biri olmuştur.

3. Bediüzzaman Said Nursî'nin Hediye Kabul Etmeme Prensibinin Sosyolojik Karizmatik Boyutları

Bediüzzaman Said Nursî'nin hediye kabul etmeme prensibi, yalnızca bireysel bir tercih değil, toplumla kurduğu manevi ve sosyolojik bağların bir yansımasıdır. Hediyelenme, sosyolojik olarak "karşılıklı bağlılık" (reciprocity) kavramıyla ilişkilidir ve toplumsal ilişkilerde bir tür yükümlülük ya da borçluluk hissi doğurabilir. Marcel Mauss, *The Gift* adlı eserinde, hediyelerin yalnızca maddi bir alışveriş olmadığını, aynı zamanda toplumsal bağları düzenleyen ve sosyal sermaye oluşturan bir mekanizma olduğunu vurgular⁴⁷. Ancak, hediyeler zamanla ilişkilerde baskı ve bağımlılık yaratabilir. Pierre Bourdieu, hediyelerin sosyal borçluluk hissi doğurarak güç dinamiklerini ve toplumsal hiyerarşiyi şekillendirdiğini ifade eder.⁴⁸

Bu bağlamda, Nursî'nin hediyeleri reddetme kararı, hem toplumsal baskılardan uzak durma hem de çıkar ilişkilerinden arınmış saf bir manevi bağ kurma amacını taşır. Onun bu yaklaşımı, maddi beklentilerden bağımsız bir liderlik anlayışını temsil etmektedir.

Nursî'nin bu tavrı, aynı zamanda Weber'in karizmatik liderlik teorisi ile de açıklanabilir. Weber'e göre, karizmatik liderler, kişisel niteliklerine ve toplum üzerindeki manevi etkilerine dayalı olarak otoritelerini kurar. Karizmatik liderlik, geleneksel ya da rasyonel-legal otoriteye dayanmaz; aksine, liderin olağanüstü algılanan nitelikleri ve takipçileriyle kurduğu duygusal bağ temelinde şekillenir.⁴⁹ Nursî, hediyeleri reddederek, maddi menfaatlerden tamamen bağımsız bir liderlik anlayışı geliştirmiş ve takipçileri nezdinde güvenilirliğini artırmıştır. Bu duruş, onun liderliğini yalnızca manevi değerlere dayandırmış ve toplumla

44 Risale: 11. Lem'a (Ayet-Hadis Mealleri). Nurpedia. Erişim tarihi: 5 Ekim 2024.

45 Nursî'nin bu yorumu, ilgili hadisin farklı rivayetleriyle de desteklenmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, cilt 4, 121. el-Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, cilt 1, 381; Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, cilt 4, 276; cilt 7, 346; el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl*, cilt 1, 149.

46 İbn Mace, *Sunan Ibn Majah*, 2. Cilt, (Kahire: Dar al-Kutub al-İlmiyah, 1998), 11.

47 Marcel Mauss, *The Gift: The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies* (New York: W.W. Norton & Company, 1990), 10-12.

48 Pierre Bourdieu, "The Forms of Capital," *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, ed. J.G. Richardson (New York: Greenwood Press, 1986), 241-258.

49 Max Weber, *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, (Berkeley: University of California Press, 1978), 241-243.; Ahmet Selim Demiryürek, *Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde "Vakıflık"*, (Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2017), 12-34.; Max Weber, *Ekonomi ve Toplum*, çev. Latif Boyacı, C. 1, (İstanbul: Yarı Yayınları, 2012), 362.

kurduğu ilişkiyi çıkar beklentilerinden arındırmıştır.

Nursî'nin hediyeleri reddetme prensibi, toplumsal bağların yeniden şekillendirilmesi açısından da önemli bir mesaj taşır. Geleneksel toplumlarda hediyeleşme, ilişkilerde karşılıklı bağlılık yaratırken, aynı zamanda hiyerarşik yapıları da pekiştirebilir. Bu durum, bireyler üzerinde sosyal bir borçluluk hissi oluşturur ve lider ile takipçileri arasındaki ilişkiyi maddi bir zemine indirgeme riski taşır. Nursî, bu riski ortadan kaldırmak ve takipçileriyle tamamen eşitlikçi ve samimi bir bağ kurmak amacıyla hediyeleri reddetmiştir. Onun bu tavrı, liderlik otoritesini maddi çıkar ilişkilerinden bağımsız bir zemine oturtarak, topluma örnek bir model sunmuştur.

Sosyolog Şerif Mardin, Nursî'nin modern Türkiye'nin toplumsal dönüşüm sürecindeki rolünü değerlendirirken, onun liderliğini bağımsızlık ve güvenilirlik temeline oturttuğunu belirtir⁵⁰. Bu bağlamda, Nursî'nin hediye kabul etmeme tavrı, hem manevi hem de sosyolojik bir liderlik modeli olarak öne çıkar. Nilüfer Göle, Nursî'nin liderlik anlayışını Mahatma Gandhi'nin modeliyle kıyaslar ve her iki liderin de topluma maddi beklentilerden arınmış bir manevi rehberlik sunduğunu ifade eder.⁵¹ Göle'ye göre, bu tür liderlik, sadece bireyler arası ilişkilerde değil, toplumun genel değer yapısında da bir dönüşüm yaratır.

Nursî'nin liderlik anlayışını şekillendiren bu yaklaşım, İslamî değerlerle de uyumludur. *Kur'an-ı Kerim*'de, Peygamberlerin ücretlerini yalnızca Allah'tan beklediklerini ifade eden ayetler onun liderlik modeline dayanak oluşturur. Peygamberlerin, toplumla maddi bağlar kurmaktan kaçınarak yalnızca manevi bir bağa dayalı bir liderlik sergilemeleri, Nursî'nin hediye kabul etmeme tavrıyla örtüşmektedir. Bu duruş, Nursî'nin liderliğini yalnızca manevi değerlere dayalı bir model haline getirmiştir.

Sonuç olarak, Nursî'nin hediye kabul etmeme prensibi, sadece bireysel bir ahlaki tercih değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerde bağımsızlık ve eşitlik mesajı taşıyan bir liderlik modelidir. Bu tutum, onun takipçileri arasında güven ve bağlılık oluşturmuş, karizmatik otoritesini güçlendirmiştir. Nursî'nin bu duruşu, Weber'in karizmatik liderlik teorisiyle uyumlu olduğu kadar, İslamî değerlerin modern toplumdaki yansımaları da temsil etmektedir.

4. Bediüzzaman Said Nursî'nin Hediye Almama Prensibinin Psikolojik Boyutları

Bediüzzaman Said Nursî'nin hediye kabul etmeme prensibi, bireysel bir tercih olmanın ötesinde, manevi ve psikolojik bir derinlik taşır. Bu tutum, hem kendi içsel motivasyonunu koruma hem de takipçileriyle çıkar ilişkilerinden arınmış samimi bir bağ kurma arzusunu yansıtır. Deci ve Ryan'ın Özerklik Teorisi, bireyin psikolojik olarak sağlıklı bir yaşam sürebilmesi için özerklik, yeterlilik ve ait olma duygularının tatmin edilmesi gerektiğini savunur.⁵² Nursî'nin hediye kabul etmeme kararı, dışsal etkilerden bağımsız bir şekilde kendi değerleri doğrultusunda hareket etme çabasını gösterir. O, bu tutumuyla içsel motivasyonunu koruyarak, manevi liderliğini maddi dünyadan arındırmıştır.

Hediye kabul etmeme tutumu, aynı zamanda borçluluk psikolojisiyle ilişkilendirilebilir. Hediyeler, bireyde minnet duygusu yaratmanın yanı sıra sosyal ve psikolojik bir borçluluk hissine de yol açabilir. Marcel Mauss, *The Gift* adlı eserinde, hediyeleşmenin yalnızca maddi bir alışveriş olmadığını, aynı zamanda toplumsal bağları ve ilişkileri düzenleyen bir mekanizma olduğunu vurgular.⁵³ Ancak bu mekanizma, birey

50 Şerif Mardin, *Religion and Social Change in Modern Turkey: The Case of Bediüzzaman Said Nursî* (Albany: State University of New York Press, 1989), 122-123.; Ayşe Şallı, "Türk Modernleşmesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Şerif Mardin ve Nilüfer Göle Örneği". *Marifetname* 10/1 (Haziran 2023), 107-150.

51 Nilüfer Göle, *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme* (İstanbul: Metis Yayınları, 112-112, (1991); YeniAsya, "Dinin Unutturulmasını Said Nursî Önledi," *Yeni Asya Gazetesi*, 19 Mart 2010, erişim: 5 Ekim 2024, https://www.yeniasya.com.tr/gundem/dinin-unutturulmasini-said-nursi-onledi_100077.

52 Edward L. Deci ve Richard M. Ryan, *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior* (New York: Springer Science & Business Media, 2013), 32-34.

53 Marcel Mauss, *The Gift: The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies* (New York: W.W. Norton & Company,

üzerinde baskı ve bağımlılık yaratabilir. Greenberg ve Westcott gibi psikologlar, borçluluk hissini bireylerde stres ve yük yaratabileceğini belirtmiştir.⁵⁴ Nursî, bu tür bir sosyal baskıdan kaçınarak, hem manevi bağımsızlığını hem de takipçileriyle arasındaki samimiyeti korumayı amaçlamıştır.

Rotter'ın Kontrol Odağı Teorisi, Nursî'nin hediye kabul etmeme tavrını açıklamada önemli bir çerçeve sunar. Bu teori, bireylerin olayları içsel veya dışsal bir kontrol odağına bağlama eğiliminde olduklarını öne sürer.⁵⁵ Nursî'nin hediye kabul etmeme kararı, onun içsel kontrol odağına sahip bir lider olduğunu gösterir. O, kendi değerleri üzerinde tam bir kontrol sahibi olmayı, dışsal etkilerden ve borçluluk ilişkilerinden uzak kalmayı tercih etmiştir. Bu yaklaşım, onun bağımsız bir liderlik modeli geliştirmesine katkıda bulunmuş ve takipçileri nezdinde güvenilirliğini artırmıştır.

Nursî'nin bu tutumu, aynı zamanda Kohlberg'in Ahlaki Gelişim Teorisi ile ilişkilendirilebilir. Bu teori, bireylerin ahlaki kararlarını evrensel değerler ve ilkeler temelinde aldığı bir seviyeye ulaşabileceğini öne sürer.⁵⁶ Nursî'nin hediye kabul etmeme kararı, onun ahlaki olgunluk seviyesinde aldığı bir karar olarak değerlendirilebilir. Bu tutum, yalnızca bireysel çıkarlarından vazgeçmeyi değil, aynı zamanda manevi değerlerini takipçilerine örnek olarak sunmayı da içerir.

Son olarak, Nursî'nin hediye kabul etmeme prensibi, psikolojide alçakgönüllülük ve kendini aşma (self-transcendence) kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Frankl'ın Varoluşçu Psikoterapi Yaklaşımı, bireyin daha büyük bir amaca hizmet etme ihtiyacını vurgular.⁵⁷ Nursî, hediye kabul etmeyerek kendi kişisel ihtiyaçlarını geri plana atmış ve tamamen manevi bir amaç için yaşamış bir lider portresi çizmiştir. Bu tutum, hem onun liderliğini güçlendirmiş hem de toplumda alçakgönüllülük ve manevi saflık örneği sunmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak, Nursî'nin hediye kabul etmeme prensibi, psikolojik açıdan hem bireysel hem de toplumsal bir anlam taşır. Özerklik, içsel motivasyon, borçluluk hissinden kaçınma ve evrensel ahlaki değerlere bağlılık gibi unsurlar, bu tutumu modern psikoloji teorileriyle açıklanabilir. Onun bu kararı, hem manevi liderlik anlayışının bir yansıması hem de takipçileriyle arasındaki bağın saflığını koruma çabası olarak değerlendirilmelidir.

5. Tartışma ve Değerlendirme

Bediüzzaman Said Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, toplumsal normlar ve geleneklerle çelişen bir duruş sergilemesine rağmen, onun manevi bağımsızlığını ve liderlik anlayışını pekiştiren güçlü bir strateji olarak öne çıkmaktadır. Bu tutum, Nursî'nin liderlik ilişkilerinde ahlaki ve manevi değerleri ön planda tuttuğunu ve takipçileriyle kurduğu bağların sadece maddi değil, derin manevi değerlere dayandığını ortaya koymaktadır. Bu yaklaşım, liderin toplum içindeki güvenilirliğini artırmış ve sadakati güçlendirmiştir. Aynı zamanda, Nursî'nin bu tavrı, İslam'ın zühd anlayışını somutlaştırarak, manevi otoritesini pekiştiren bir model sunmuştur.

Zühd, dünyevi arzulardan ve maddi menfaatlerden uzak durarak manevi değerlere yönelme anlamına gelir. Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, bu anlayışın bir yansımasıdır ve onun liderlik anlayışında manevi bağımsızlığı güçlendiren bir unsurdur. Bu ilke, liderlik ilişkilerinde karşılıklı bağımlılık veya minnet duygusunun oluşmasını engellemiş ve liderin manevi otoritesini maddi ilişkilerden bağımsız bir şekilde inşa etmesini sağlamıştır.

1990), 10-12.

54 M. S. Greenberg ve D. R. Westcott, "Indebtedness as a Mediator of Reactions to Aid", *New Directions in Helping*, c. 1, (1983): 85-112.

55 Julian B. Rotter, "Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement", *Psychological Monographs: General and Applied* 80/1 (1966): 1.

56 Lawrence Kohlberg, *The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice* (New York: Harper & Row, 1981), s. XX.

57 Viktor E. Frankl, *Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy* (New York: Washington Square Press, 1984), s. XX.

Modern liderlik teorileri açısından değerlendirildiğinde, Nursî'nin yaklaşımı, liderlerin maddi beklentilerden uzak durarak nasıl daha etkili bir liderlik sergileyebileceğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Max Weber'in Karizmatik Liderlik Teorisi, liderin kişisel çekiciliği ve manevi gücüyle toplumu etkileme becerisini vurgular. Nursî'nin liderlik tarzı, Weber'in bu teorisiyle örtüşmekte ve onun manevi bağımsızlık ilkesi, liderin toplumla kurduğu bağları daha da derinleştirmektedir. Hediye kabul etmeme kararı, bu bağlamda liderin otoritesini güçlendiren bir uygulama olarak değerlendirilebilir.

Dönüşümcü Liderlik Teorisi, liderlerin takipçilerini daha yüksek bir amaca yönlendirme ve onların değerlerini dönüştürme becerisine odaklanır.⁵⁸ Nursî'nin liderliği, bu anlayışla güçlü bir benzerlik göstermektedir; çünkü o, takipçilerini maddi çıkarların ötesine yönlendirerek daha yüksek manevi değerlere bağlılık geliştirmelerini sağlamıştır.

Nursî'nin, "Eski Said minnet almazdı. Minnetin altına girmektense ölümü tercih ederdi"⁵⁹ ifadesi, onun liderlik anlayışında manevi bağımsızlığı vurgulayan bir yaklaşımı temsil etmektedir. Bu yaklaşım, liderin maddi beklentilerden bağımsız bir duruş sergileyerek manevi otoritesini güçlendirme çabasını açıkça ortaya koyar. "Ehl-i dalâlet, ehl-i ilmi, ilmi vasita-i cer etmekle itham ediyorlar, 'İlmi ve dini kendilerine medar-ı maişet yapıyorlar.' deyip insafsızcasına onlara hücum ediyorlar. Bunları fiilen tekzip lâzımdır"⁶⁰ şeklindeki ifadesi, liderin yalnızca sözleriyle değil, eylemleriyle de takipçilerine örnek olması gerektiğini göstermektedir. Bu tutum, Dönüşümcü Liderlik Teorisi ile güçlü bir uyum sergilemektedir. Nursî'nin eleştirileri fiilen reddetme çağrısı ve ilmin maddi bir kazanç aracı olmadığını ispatlama çabası, Dönüşümcü Liderlik anlayışının temel ilkelerine işaret etmektedir.

Hizmetkâr Liderlik Teorisi, liderin kişisel çıkarlarından vazgeçerek toplumun refahına ve ihtiyaçlarına odaklanmasını temel alır.⁶¹ Nursî'nin, "cemiyetin imanını, saadet ve selameti yolunda nefsimi, dünyamı feda ettim"⁶² ifadesi, onun kendi çıkarlarını toplumun ihtiyaçları uğruna terk ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Aynı şekilde, "milletimizin imanını selamette görürsem, cehennemim alevleri içinde yanmaya razıyım"⁶³ sözleri, liderin fedakârlık ve adanmışlık boyutunu somut bir şekilde gözler önüne sermektedir. Nursî'nin, takipçilerinin manevi refahını önceleyen bu yaklaşımı, Hizmetkâr Liderlik anlayışının örnek bir yansımasıdır. Bu tutum, yalnızca sözde kalan bir ideal değil, eylemleriyle hayata geçirilmiş bir liderlik modelini temsil etmektedir.

Sonuç olarak, Nursî'nin hediye kabul etmeme prensibi, yalnızca bireysel bir tercih değil, aynı zamanda toplum ve bireyler arasında güçlü manevi bağlar kuran bir liderlik modelidir. Bu tutum, liderlerin güven ve sadakati nasıl inşa edebileceğine dair değerli bir örnek teşkil etmektedir. Nursî, maddi çıkar ilişkilerinden kaçınarak, takipçileriyle daha sağlam ve manevi temellere dayanan bir ilişki kurmuş ve onların manevi otoritesini güçlendirmiştir. Bu, günümüz liderlik teorileriyle de uyum içinde olup, liderlik anlayışının modern dünyadaki uygulanabilirliğini gözler önüne sermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bediüzzaman Said Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, onun liderlik anlayışının yalnızca dini değil, aynı zamanda manevi, sosyolojik ve psikolojik boyutlarını ortaya koyan önemli bir liderlik modeli sun-

58 James MacGregor Burns, *Leadership and Followership*, (Leadership, 1978), 18-23.; İsmail Özalp ve Hasan Öcal, "Örgütlerde Dönüştürücü (Transformational) Liderlik Yaklaşımı," *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/4 (2000): 207-227.

59 Nursî, *Mektubat*, 13.

60 a.g.e., 13.

61 Robert K. Greenleaf, *Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness* (New York: Paulist Press, 2002).; Kenan Küçük ve Emel Yavuz, "Hizmetkâr Liderlik: Gandhi Örneği," *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama* 1/2 (2018): 81-93.; İsmail Bakan ve İshak Fatih Doğan, "Hizmetkâr Liderlik," *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2/2 (2012): 1-12.

62 Nursî, *Tarihçe-i Hayat*. 629.

63 a.g.e., 629-630.

maktadır. Bu tutum, toplumsal normlara karşı bir duruş sergilese de, onun manevi otoritesini pekiştiren ve takipçileriyle güvene dayalı derin bağlar kurmasına olanak sağlayan bir strateji olarak dikkat çekmektedir. Nursî'nin bu tavrı, sadece dini bağlamda değil, modern liderlik teorileriyle de uyum içinde ele alınabilir.

Modern liderlik teorileri, özellikle Karizmatik Liderlik, Dönüşümcü Liderlik ve Hizmetkâr Liderlik anlayışları, Nursî'nin bu yaklaşımının günümüz liderlik modellerine nasıl katkı sağlayabileceğini göstermektedir. Bu teoriler ışığında, maddi çıkar ilişkilerinden uzak duran liderlerin toplum üzerindeki etkileri daha güçlü hale gelebilmektedir.

Öneriler:

Modern Liderlik Teorileriyle Derinlemesine Karşılaştırma: Gelecek çalışmalarda, Nursî'nin liderlik anlayışının modern liderlik teorileriyle nasıl ilişkilendirilebileceği daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmalıdır. Örneğin, siyasette liderlerin maddi çıkar ilişkilerinden bağımsız bir duruş sergilemesinin güven ve sadakati nasıl etkilediği araştırılabilir.

Farklı Kültürel ve Dini Bağlamda İnceleme: Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesinin farklı kültürel ve dini bağlamdaki yansımaları incelenebilir. Tasavvuf geleneği ve diğer dini liderlik modelleriyle yapılacak karşılaştırmalar, bu ilkenin evrensel liderlik değerleri açısından önemini ortaya koyabilir.

Maddi Bağımsızlık ve Lider-Takipçi İlişkileri: Liderlerin maddi bağımsızlıklarını korumalarının takipçileriyle olan güven ve sadakat ilişkilerini nasıl güçlendirdiği, psikolojik ve sosyolojik boyutlarıyla analiz edilebilir. Bu tür çalışmalar, lider-takipçi bağlarının temel dinamiklerini daha iyi anlamamızı sağlayabilir.

Hediyeleşme ve Sosyal Yükümlülük: Hediyeleşmenin toplumsal bağları güçlendirdiği kadar, sosyal yükümlülükler üzerindeki etkileri de ele alınmalıdır. Bu bağlamda, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesinin modern toplumlarda liderlik anlayışına nasıl bir alternatif sunduğu daha detaylı bir şekilde incelenebilir.

Sonuç olarak, Nursî'nin hediye kabul etmeme ilkesi, modern liderler için güçlü bir model sunmaktadır. Hem İslamî hem de sosyolojik bağlamda önemli bir örnek teşkil eden bu liderlik anlayışı, gelecekteki araştırmalar için yeni bir çerçeve sunabilecek niteliktedir.

Kaynakça

- “Said Nursî.” *Vikipedi*. Son değişiklik: 25 Mart 2023. Erişim 17 Ekim 2024. https://tr.wikipedia.org/wiki/Said_Nurs%C3%AE.
- Acar, Şenay. “İmam Gazâlî'nin İhyâ-u Ulûmi'd-Din Adlı Eserinde Din ve Mutluluk İlişkisi Üzerine Araştırma.” Yüksek lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 2022.
- Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, Şuabu'l-İman, tahkik: Abdülaziz Abdülhakîm, 10 cilt, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1990.
- Akdemir, Hikmet. “Dinî Kaynaklarda Hediye Rüşvet Ayırımı.” *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19, no. 19 (2008): 25-31.
- Albayrak, Sadık. “Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10 Kasım 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/darul-hikmetil-islamiyye>.
- Atasoy, İhsan. *Nur'un Birinci Talebesi Hulusi Yahyagil*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2010.
- Bakan, İsmail ve İshak Fatih Doğan. “Hizmetkâr Liderlik.” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 2/2 (2012): 1-12.
- Bardakoğlu, Ali. “Hediye.” *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 17 Ekim 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hediye>.
- Bass, Bernard M. *Transformational Leadership: Industrial, Military, and Educational Impact*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 1998.
- Bourdieu, Pierre. “The Forms of Capital.” *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Ed. J.G. Richardson, 241-258. New York: Greenwood Press, 1986.
- Bourdieu, Pierre. *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. Çev. Hülya Uğur Tanrıöver. İstanbul: Kesit Yayınları, 2006.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil. *el-Câmiu's-Sahih* (Sahih-i Buhârî). Tahkik: Mustafa el-Bugâ ve Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2002.
- Burns, James MacGregor. *Leadership and Followership*. Leadership, 1978.
- Claude Lévi-Strauss. *Structural Anthropology*, New York: Basic Books, 1963.
- Çelik, Muhammed. “Bediüzzaman Said Nursî'nin Tefsirinin Değeri.” *Katre International Human Studies Journal* 5 (2018): 125-140.
- Çolak, Abdullah. “Mâverdî ve el-Ahkâmü's-Sultaniyyesi.” İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 1 (2016): 173-214.
- Deci, Edward L., ve Richard M. Ryan. *Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior*. New York: Springer Science & Business Media, 2013.
- Demiryürek, Ahmet Selim. *Dini Gruplarda Adanma: Meşveret Cemaatinde “Vakıflık”*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, 2017.
- Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, 4 cilt, çev. Hüseyin Yıldız, Hasan Yıldız, Zekeriya Yıldız, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2021.
- Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Asfiyâ*, 12 cilt, çev. Hüseyin Yıldız - Hasan Yıldız - Zekeriya Yıldız, cilt 4, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015.
- el-Hakîm et-Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usûl fi Ahâdisi'r-Rasûl*, tahkik: İbrahim İbrâhim, 2 cilt, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.
- Frankl, Viktor E. *Man's Search for Meaning: An Introduction to Logotherapy*. New York: Washington Square Press, 1984.
- Gazâlî. *Ey Oğul (Eyyühe'l-Veled)*. Çev. Hamidullah Ünal. İstanbul: Ravza Yayınları, 2018.
- Gazâlî. *İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn*. Çev. Ahmet Serdaroğlu. 2. Cilt. İstanbul: Bedir Yayınları, 1998.
- Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları, 1991.
- Greenberg, M. S., ve Westcott, D. R. “Indebtedness as a Mediator of Reactions to Aid.” *Journal of Applied Social Psychology* 13/2 (1983): 105-118.
- Greenleaf, Robert K. *Servant Leadership: A Journey into the Nature of Legitimate Power and Greatness*. New York: Paulist Press, 2002.
- Griffel, Frank. *Gazâlî'nin Felsefî Kelâmı*, çev. İbrahim Halil Üçer, Muhammed Fatih Kılıç, 2. b., İstanbul: Klasik Yayınları, 2015.
- Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, tahkik: Besyûnî Zekeriyyâ, 14 cilt, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- İbn Mace. *Sunan Ibn Majah*. 2. Cilt. Kahire: Dar al-Kutub al-İlmiyah, 1998.
- İslamoğlu, Yusuf. *İslam'da Zühhd ve Takva Anlayışı*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010.
- Kamaluddin, K., ve Citaningati, P. R. “Islamic Leadership: Prophet Muhammad as a Role Model for being Charismatic, Transformational and Servant Leader.” *International Journal of Applied Business and International Management (IJABIM)* 8, no. 2 (2023): 53-66.
- Karadavi, Yusuf. *The Lawful and the Prohibited in Islam*. Çev. Kamal El-Helbawy, M. Moinuddin Siddiqui, Syed Shukry.

- Indianapolis: American Trust Publications, 1994.
- Kaya, Ali. "Kur'an'da İstiğnâ". İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi 3/2 (Temmuz 2017), 1-25.
- Kohlberg, Lawrence. The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice. New York: Harper & Row, 1981.
- Köse, Saffet. "İslam Hukukuna Göre Rüşvet Suçu ve Cezası." İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy. 11 (2008): 139-160.
- Kur'an-ı Kerim Meâli*. çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 12. Basım, 2011.
- Küçük, Kenan ve Emel Yavuz. "Hizmetkâr Liderlik: Gandhi Örneği." *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama* 1/2 (2018): 81-93.
- Mardin, Şerif. Religion and Social Change in Modern Turkey: The Case of Bediüzzaman Said Nursî. Albany: State University of New York Press, 1989.
- Mauss, Marcel. The Gift: The Form and Reason for Exchange in Archaic Societies. New York: W.W. Norton & Company, 1990.
- Mâverdî. *El-Ahkâmü's-Sultâniyye*. Çev. Ali Şafak. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1976.
- Müslim, Ebû Hüseyin el-Kuşeyrî en-Neysâbüri. *el-Câmiu's-Sahîh* (Sahîh-i Müslim). Tahkik: Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 2006.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Barla Lahikası*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Emirdağ Lahikası*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Lemalar*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Mektubat*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Nursî, Bediüzzaman Said. *Tarihçe-i Hayat*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1996.
- Özalp, İsmail ve Hasan Öcal. "Örgütlerde Dönüştürücü (Transformational) Liderlik Yaklaşımı." *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 3/4 (2000): 207-227.
- Rotter, Julian B. "Generalized Expectancies for Internal Versus External Control of Reinforcement." *Psychological Monographs: General and Applied* 80/1 (1966): 1.
- Şallı, Ayşe. "Türk Modernleşmesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme: Şerif Mardin ve Nilüfer Göle Örneği". *Marifetname* 10/1 (Haziran 2023), 107-150.
- Tirmizî, "Zühhd," 29.
- Weber, Max. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. Berkeley: University of California Press, 1978.
- Weber, Max. *Ekonomi ve Toplum*. Çev. Latif Boyacı. Cilt 1. İstanbul: Yarı Yayınları, 2012.
- Weber, Max. *The Theory of Social and Economic Organization*. Translated by A. M. Henderson and Talcott Parsons. New York: Free Press, 1947.
- Yeniasya. "Dinin Unutturulmasını Said Nursî Önledi." *Yeni Asya Gazetesi*, 19 Mart 2010. Erişim: 5 Ekim 2024. https://www.yeniasya.com.tr/gundem/dinin-unutturulmasini-said-nursi-onledi_100077.
- Yıldız, Abdullah. "Bediüzzaman Said Nursî'nin Din Hizmetlerindeki İhlâsı." *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 32/32 (2014): 7-25.
- Yiğit, Mustafa. "Said Nursî'nin Zühhd Hayatı ve Zühde Bakışı." *Katre International Human Studies Journal*, sayı 12 (2021): 65-79.

Extended Abstract

Bediüzzaman Bediüzzaman Said Nursî (1878–1960), one of the most influential Islamic scholars of the 20th century, is renowned for his profound contributions to Islamic thought and spiritual leadership. At the core of his leadership philosophy lies the principle of not accepting gifts, a practice that exemplified his unwavering commitment to moral integrity and spiritual independence. Deeply rooted in Islamic values, this principle served as a cornerstone of his charismatic leadership, fostering trust and strengthening his relationship with his followers. This article, titled “*The Principle of Refusing Gifts by Bediüzzaman Said Nursî: A Religious, Sociological, and Psychological Perspective on Charismatic Leadership*,” critically examines this principle from religious, sociological, and psychological perspectives. It highlights its ethical, social, and psychological dimensions while exploring its implications for modern leadership theories and practices. Nursî’s rejection of gifts reflects the Islamic concept of zuhd (asceticism), emphasizing detachment from material wealth and a dedication to spiritual purity and moral authority.

Gift-giving occupies a central place in Islamic culture, encouraged by the Sunnah of Prophet Muhammad (PBUH) to strengthen social bonds and promote communal harmony. However, Nursî reinterpreted this tradition, adopting the practice of refusing gifts as part of his personal discipline. His decision stemmed from a deliberate effort to avoid reciprocal obligations and ensure an untainted, trust-based relationship with his followers. This stance aligns with the Islamic concept of istiğna, signifying self-sufficiency and reliance solely on God, underscoring his commitment to ethical and spiritual leadership.

Nursî’s principle is critically analyzed through the lens of Max Weber’s Charismatic Leadership Theory, which underscores the significance of extraordinary qualities and moral influence in effective leadership. By abstaining from material benefits, Nursî strengthened his image as a selfless and spiritually focused leader, cultivating trust and loyalty among his followers. His teachings and actions serve as a significant reference point for ethical leadership, illustrating the delicate balance between moral integrity and effective leadership.

From a sociological perspective, Nursî’s principle challenges traditional norms of reciprocity and mutual obligation inherent in gift-giving practices. Marcel Mauss’s theory of gift exchange and Pierre Bourdieu’s concept of social capital provide valuable frameworks for understanding the socio-cultural implications of Nursî’s stance. By refusing gifts, Nursî disrupted the dynamics of indebtedness and dependence, fostering a relationship with his followers rooted purely in shared spiritual values and goals.

The study also connects Nursî’s approach to contemporary leadership models, particularly Transformational Leadership and Servant Leadership theories. Transformational Leadership emphasizes inspiring followers to pursue higher purposes, a practice evident in Nursî’s efforts to guide his followers beyond material concerns to embrace spiritual ideals. Similarly, Servant Leadership underscores prioritizing others’ needs over personal gains, a principle embodied by Nursî through his lifelong commitment to the spiritual and moral upliftment of his community.

From a psychological standpoint, the principle of refusing gifts highlights the importance of autonomy and self-determination. Deci and Ryan’s Self-Determination Theory provides insights into how Nursî maintained intrinsic motivation and moral agency. By avoiding external material influences, he preserved his psychological autonomy, ensuring that his leadership remained independent and untainted by material dependencies.

Nursî’s writings and practices reflect his belief that accepting gifts could compromise the moral and spiritual purity of leadership, potentially creating perceptions of self-interest and undermining credibility. His correspondence with followers repeatedly emphasized the necessity of avoiding material entanglements to uphold spiritual integrity.

The research also draws historical parallels between Nursî’s principle and the practices of earlier Islamic scholars such as Imam Ghazali and Imam Mawardi, both of whom advocated abstinence from material

benefits to safeguard moral authority. This historical context situates Nursî's principle within a broader Islamic tradition of ethical leadership, reinforcing its theological and cultural significance.

The findings suggest that Nursî's principle of refusing gifts transcends personal preference, representing a deliberate strategy with profound implications for leadership. It underscores how ethical and spiritual independence enhances a leader's moral authority and fosters trust among followers. Furthermore, it illustrates how principles derived from religious traditions can offer valuable insights into addressing modern leadership challenges.

In conclusion, Bediüzzaman Said Nursî's principle of refusing gifts offers a unique perspective on integrating ethical, spiritual, and sociological dimensions into leadership. It demonstrates how ascetic practices and ethical rigor can contribute to effective leadership by fostering trust, independence, and moral credibility. Nursî's example provides a timeless model for leaders across cultural and religious contexts, emphasizing the importance of aligning leadership practices with higher ethical and spiritual values.

Future research could explore the application of Nursî's principles in diverse cultural and organizational settings. Comparative studies with other religious and secular leaders who adopted similar practices could further enhance the understanding of ethical leadership. Additionally, integrating Nursî's principles into contemporary leadership training programs may yield valuable lessons for fostering moral integrity and social responsibility among leaders in various domains.

Keywords: Bediüzzaman Said Nursî, Charismatic Leadership, Asceticism, Spiritual Independence, Transformational Leadership, Servant Leadership, Istiğna, Sociological Analysis.